

LBRIS

We know
books

Lucrare publicată cu sprijinul
Asociației L'Œuvre d'Orient

Fabio Rosini, *L'arte della buona battaglia. La libertà interiore e
gli otto pensieri maligni secondo Evagrio Pontico*
© 2023, Edizioni San Paolo s.r.l., Milano (Italia)

© 2025, Casa de Editură Viața Creștină,
Cluj-Napoca – pentru versiunea românească

Redactor: Pr. Daniel Avram
Coperta: Valeriu Teodorescu
DTP: Valerian Susan

Casa de Editură „Viața Creștină”
Str. Moșilor, nr. 26, 400001 Cluj-Napoca
tel: 0729-884889
e-mail: viata.crestina@gmail.com
www.viata-crestina.ro

Descrierea CIP poate fi consultată la
Biblioteca Națională a României

ISBN 978-973-674-240-8

FABIO ROSINI

ARTA LUPTEI CELEI BUNE

Libertatea interioară
și cele opt gânduri ale răutății
în viziunea lui Evagrie Ponticul

Traducere de Cristian Șoimușan

Cluj-Napoca, 2025

la momentul potrivit, m-a ajutat să-mi revin din umoarea neagră în care am alunecat după comoția cerebrală; mi s-a spus că e ceva normal să treci printr-o asemenea stare după ce-ai suferit o comoție, dar eu nu cred că e normal să te pui pe picioare dintr-un moment în altul, așa cum s-a întâmplat cu mine. Dacă cele două lucruri colaborează, viața e foarte frumoasă.

Dumnezeu fie binecuvântat!

Cuprins

NOTĂ PENTRU CEI SERIOȘI.....	5
OBSERVAȚIE PRELIMINARĂ.....	9
PRIMELE INSTRUMENTE.....	13
De unde anume să pornim.....	15
Câmpul de luptă.....	23
Ușile înșelăciunii.....	37
Structura cea bună pentru provocare	55
CELE OPT GÂNDURI.....	69
Lumina și întunericul	71
Sistemul intern al <i>logismoî</i> -lor	81
Demonul lăcomiei pântecelui.....	97
Înfrânarea.....	109
Desfrânarea	123
Cumințenia minții.....	139
Demonul iubirii de arginți.....	153
Neagoniseala.....	173
Demonul mâniei.....	189
Îndelungă-răbdarea	207
Demonul întristării.....	229
Bucuria	245
Demonul akediei	267
Răbdarea	283
Demonul invidiei care e slava deșartă.....	301
Modestia și bunăvoința care sunt comuniune.....	323
Demonul mândriei	339
Smerita-cugetare	357
Punct de sosire sau început?	367
Rugăciune pentru lupta cea bună.....	381
MULȚUMIRI.....	383

Observație preliminară

Paginile următoare oferă sub formă de carte informațiile adunate într-un parcurs catehetic ținut în anul 2014, în bazilica San Marco, din Veneția, în colaborare cu prietenul și pe atunci parohul Angelo De Donatis, astăzi cardinal vicar al Sfântului Părinte; acest parcurs, într-un al doilea moment, s-a transformat într-un ciclu de transmisii difuzate la *Radio Vatican*, cu ajutorul ziaristului Monia Parente.

Ciclul, intitulat *Provocarea interioară*, era o simplificare a conținuturilor din parcursul catehetic, dar a ajuns să se transforme într-o serie radiofonică pentru care am primit cele mai numeroase feedback-uri.

Țin să amintesc aici că atunci când, împreună cu părintele Angelo, am hotărât care să fie tema, eram intimidat de provocare, pentru că subiectul era *Antirrhētikós (Repliki împotriva gândurilor)* a lui Evagrie Ponticul, un colos al spiritualității monahismului din pustiu în secolul al IV-lea, care ne învăța cum să ne opunem ispitei și gândurilor răutății, predând arta eliberării de înșelăciunile interioare.

De fapt, trebuia să spun lucruri fundamentale, pe deplin adevărate, utile și mult mai mari decât mine, despre bătălii pe care le-am pierdut de mii de ori.

În catehezele mele explicam trăsăturile celor opt *logismoi*, gânduri ale răutății, după care încercam să citesc textul propriu-zis al *Antirrhētikós*-ului lui Evagrie, acolo unde, gând după gând, vechiul și înțeleptul monah indica modurile în care un *logismós* ni se strecoară

pe furiș în minte, dar mai ales cum anume ne putem împotrivi înșelăciunii lui. Comentariul la fiecare *antírthesis* – care propriu-zis se traduce prin *respingere* – era un lucru serios, pentru că Evagrie era de o profunzime abisală, iar faptul de a face rodnică până și o mică parte din acea lumină îmi lua ceva timp.

În timpul transmisiunilor mele de la radio, am omis explicarea replicilor singulare, din lipsă de timp. Adevărul este însă că nu-mi puteam permite să le aprofundez prea mult, ca să nu fiu nevoit a intra în larga mea zonă de ignoranță, care e nelimitată în raport cu firavul meu colțisor de cunoaștere.

Am stat pe gânduri dacă să scriu sau nu această carte – ce vine a treia la rând într-o trilogie diformă, alături de *Arta de a reîncepe* și *Arta vindecării* – pe motiv că nu am autoritatea necesară ca să port o discuție academică despre Evagrie Ponticul.

Și, de fapt, nici nu voi face una ca asta.

Nu am parte de studiile patristice și filosofice pentru a mă mișca cu o reală competență în jurul unui autor precum el, tratând această temă cu o anumită plauzibilitate academică.

Sunt un vestitor al Evangheliei din tranșee, alții m-au definit ca fiind *biblist*, dar nu știu dacă aceasta este o definiție corectă, eu am învățat și predau în scopul acesta. Știu câte ceva despre lupta corp la corp în slujba Cuvântului, dar în mod direct, manual, nu abstract. Mă apropii de aceste argumente pe jos, la modul practic.

Nu-l *cunosc* pe Evagrie Ponticul la modul exhaustiv, ci *am parte de uzufructul* înțelepciunii lui ca om, creștin și slujitor al preoției lui Cristos. Confirm utilitatea și actualitatea scrierilor lui datorită celor treizeci de ani de luptă strânsă și aprigă în câmpul educării mele în credința creștină.

În ceea ce mă privește, din punct de vedere intelectual, sunt un pic mai primordial, îndeosebi cu argumentele teoretice. Aflu că sunt înzestrat cu o capacitate de comunicare directă, primită de la Providență, care, în ciuda câtorva lacune, pare a funcționa.

Sunt o persoană slabă, cu o stare firavă de sănătate și o vulnerabilitate endemică, ce a fost nevoită să se agațe de propria-i nimicnicie ca de o fereastră pentru a privi și a număra desele vizite primite din partea Harului. Eu personal trăiesc de pe urma îndurării și a recunoștinței.

În același timp însă, nu pot trece sub tăcere faptul că începând cu anul 2012 exercițiile spirituale ținute de prietenul și maestrul meu Marko Ivan Rupnik mi-au îmbogățit destul de mult nu doar calea mea de creștin, ci și capacitatea de a înțelege mai bine viața în Spirit, precum și faptul că de undeva de foarte departe sunt și un discipol al înțelepciunii extraordinarului cardinal Tomáš Špidlík, încă din primele zile ale preoției mele; așadar, toate acestea au conferit substanță și fundament paginilor de mai jos, precum și celor de dinaintea lor.

Pe când mă pregăteam să închei scrierea acestei cărți am trecut prin a nu mai știu câte greutăți de ordin fizic: o comoție cerebrală, datorată unei duble plesniri a arteri carotidiene în urma unei traume fizice (mi-am pus pe spate o greutate mult mai mare decât puteam eu suporta) de la care m-am ales cu un cheag ce mi-a fost îndepărtat chirurgical de fantasticii specialiști în boli coronariene din cadrul Spitalului San Giovanni dell'Addolorata, la Roma. Ulterior, în ciuda rezultatelor foarte bune de recuperare, rod al îngrijirilor atente și profesionale primite în timpul spitalizării mele din cadrul fundației Santa Lucia, un loc binecuvântat și populat de niște îngrijitori politicoși și foarte buni profesioniști, mi-a fost foarte greu să mă apuc din nou de lucrul la carte pentru a-i da acesteia forma finală pe care o aveam în minte. Dar cum eram foarte aproape de finalul cărții, am

simțit că nu mai am forța și puterea de a da curs acestei provocări și de a revedea totul de la bun început.

E vorba despre o călătorie prea complexă și articulată și mi-ar mai trebui nu știu câte luni bune s-o duc la capăt, ca să nu mai vorbim că port povara justă și răbdătoare a cititorilor mei care îi așteaptă publicarea, precum și a extraordinarului meu editor care i-a anunțat apariția deja de doi ani de zile.

Așadar, haideți să începem această călătorie, cerând sprijinul Învățătorului lăuntric, Spiritul Sfânt, care să ne îndrume spre Adevărul cel neștirbit.

Fără el nimic nu are nici profunzime, nici veșnicie.

PRIMELE INSTRUMENTE

DE UNDE ANUME SĂ PORNIM

*Vrei să-L cunoști pe Dumnezeu?
Începe prin a te cunoaște pe tine însuți.¹*

Călătoria noastră necesită un minimum de instrumente, și anume elementele de bază pentru a ne putea orienta. Pentru această aventură a noastră de eliberare este util să fim introduși, măcar parțial, în meșteșugul acestei lupte pe care nu o ducem *contra* niciunei ființe omenesti, ci dimpotrivă e *pentru* fiecare om în parte. Trebuie să înțelegem cine anume este dușmanul și felul în care ne agresează el, și totodată cine anume este Prietenul și felul în care ne ajută el. Așa că urmează să rostim niște lucruri fără de care nu prea avem cum să ajungem la o înțelegere.

Lucrarea celui rău săvârșită împotriva noastră se manifestă îndeosebi prin intermediul ispitei.

Faptul de a da curs amăgirilor și diferitelor forme de ispită e ceea ce ne face viața neplăcută. Răul pe care-l săvârșim și prostiile pe care le scoatem la lumina zilei iau naștere dintr-o întregă serie de input-uri greșite și înșelătoare care, dacă sunt acceptate ca atare, ajung să ne înlănțuiască rațiunea și sentimentele îndrumându-le pe niște căi destructive atât pentru noi, cât și pentru cei de lângă noi.

¹ Evagriu Pontico, *Sentenze. Gli otto spiriti della malvagità*, Città Nuova, Roma 2010, p. 72.

În Biserica Catolică, din rândul căreia facem parte cu bucurie, tema degradării omului am rânduit-o sub forma învățaturii celor șapte vicii capitale, adică prin vicii capitale înțelegem capitolele care clasifică diferitele tipuri de vicii. Reducerea lor la doar șapte i-o datorăm Sfântului Grigore cel Mare (540-604), acel papă uimitor care a stat la originea a numeroase lucruri importante, printre care ultimul, dar nu cel din urmă, este și cântul gregorian, al cărui întemeietor este, pe bună dreptate, tocmai el.² Acest colos al istoriei creștine, printre atâtea alte lucruri de care s-a ocupat, a pus la rând și tema viciilor capitale, reducându-le la *tipicul* număr șapte.

Trebuie să ținem cont de un lucru: Grigore cel Mare, păstor și doctor al Bisericii, a luat hotărârea de a preda credincioșilor săi această formă de distingere a *viciilor* ca parte a grijii lui pentru turma Domnului, așa că a fost nevoit să facă o alegere pe care noi trebuie să v-o explicăm acum.

În efortul de disciplinare a unei turme uriașe, precum aceea căreia papa Grigore cel Mare era nevoit să-i poarte de grijă, a fost foarte important să se explice care anume au fost deviațiile umane obișnuite și să fie rostite pe nume, ca să le trezească mintea creștinilor și să le arate pe câte câmpuri de luptă urmau ei să-și ducă lupta. De fapt, distincția aceasta a lui constituie un punct de referință până în zilele noastre, chiar și în afara creștinismului.

Dar aceasta este, vrând-nevrând, o definiție a răului omenesc dată *in aval*. Faptul de a putea identifica diferitele tipuri de vicii sau sclavie lăuntrică e un lucru foarte bun, pentru că ne ajută la *focalizarea* propriilor probleme și la *deosebirea* lor. Dar aceasta nu înseamnă și rezolvarea lor.

² Nu înțeleg de ce nu se face un film despre acest mare învățător al credinței smuls, împotriva voinței sale, din mănăstire, pentru a deveni episcopul Romei, dat fiind faptul că și viața lui, chiar cât timp a fost Papă, reprezintă o mare aventură.

Înseamnă doar înșiruirea lor.

Ce anume este un viciu? Prin *viciu* se înțelege repetarea unui act negativ ce ajunge să devină în noi o obișnuință. Cu alte cuvinte, persoana în cauză are un *habitus* comportamental ce-l face să se comporte în această manieră greșită, sau cum s-ar zice *viciată*. Îndreptarea unui viciu presupune o muncă titanică pentru că viciul constituie rezultatul unui proces ce ne-a dus la o asemenea formă de atașare, un proces ce nu poate fi întrerupt de azi pe mâine, ci e nevoie să fie dezactivat pe mai multe niveluri.

Oare, odată ce recunoști că suferi de un viciu sau de altul, cum faci să-l înfrunți?

Din nefericire, la modul general noi nu am propus o altă tehnică decât aceea de a i ne *opune* pentru a căuta *să-l eliminăm*. Cu alte cuvinte: dacă-mi recunosc viciul, caut să încetez a-l mai practica. Mă opun lui cu forța voinței sau cu ceva similar acestui viciu, atitudine care și ea este tot un *habitus*. Ce obții din asta?

Obții o stare de tensiune permanentă: țin fiara dezlănțuită a viciului meu îndărătul zăbrelelor strădaniei mele de a nu cădea în ispită și trăiesc într-o permanentă poziție de aprehensiune contra acelei părți din mine ce are tendința de a devia spre rău și pe care eu mă silesc s-o corectez cu propriile mele forțe.

Așa că încep a mă ruga, a mă mortifica, a cere iertare, slăbindu-mă prin tot soiul de gesturi de auto-corectare, pe motiv că viciul este ceva inacceptabil și oribil.

Există și un final probabil pentru acest tip de tactică: deconectarea interioară, nefericirea, castrarea, dacă nu chiar nevroza și o întregă pletoră de posibile psihopatologii ulterioare.

Asta și pentru că, dacă lucrurile vin impuse în felul acesta, cel care mă mântuiește nu este Isus Cristos, ci strădania mea.

Această orientare, idealistă și falimentară, îl reduce pe Domnul nostru Isus Cristos la un simplu model de imitat și nimic altceva, în vreme ce Spiritul Sfânt pare un analogon al super-egoului freudian, un cenzor autoreprodus care mă bate în mod regulat dinlăuntru pentru a mă feri să încalc codul, închizându-mă astfel într-o cușcă lăuntrică.

Și astfel sfârșesc prin a pune pe seama Spiritului Sfânt ceea ce, în realitate, ține de simțul datoriei sau al vinovăției proprii și e impus potrivit unei logici a sciziunii ce se îndreaptă cu ușurință către ipocrizie...

Toată încercarea aceasta e mai mult decât inutilă, pentru că astfel eu de fapt nu ies niciodată din logica ei și orice fac rămân zdrobit, un *semiparalizat de pe urma virtuții*, așa cum cu tristețe îl critica în secolul trecut Emmanuel Mounier³ pe creștinul de acest fel.

Sfântul Grigore cel Mare, o repetăm, ne-a oferit o *clasificare*, nu o *soluție* a chestiunii în cauză.

Înainte și în timpul lui – el care era un călugăr și cunoștea bine lumea luptei interioare datorită tradiției benedictine din care făcea parte –, călugării orientali, începând de la Sfântul Antonie încolo, au înfruntat iar mai apoi explicat amănunțit *din amonte* dimensiunea viciilor.

O faptă, înainte de a deveni ca atare, a străbătut un drum interior ce a avut un început, o origine. Oare de unde anume pornește răul în noi? Atâta vreme cât nu închidem robinetul care alimentează șuvoiul dezordinii și al distrugerii, orice operațiune ce o întreprindem nu va fi decât un *plasture* pus acolo pentru a opri sângerarea, nu și pentru a ne elibera.

Nu în asta constă mântuirea.

³ În lucrarea *L'affrontement chrétien* (Confruntarea creștină), Paris, 1945.

Putem să ne impunem toate disciplinele din lume, dar în felul acesta vom fi doar *spoiți* cu libertate, nu și liberi. Scafandrul prezentabilității va ține închis în sine un sărman Lazăr ascuns îndărătul unei pietre de mormânt ce-i maschează mirosul deja urât și care va continua să aștepte a fi eliberat, dezlegat [din fâșiile lui de pânză] și lăsat să trăiască.

Din cauza modului de amplasare a opoziției față de rău în *aval*, nu în *amonte*, avem de-a face cu o consecință anume: percepția de sine ca ceva greșit, prost conceput, vrednic de luat în șuturi, de ținut în lanțuri, de pus la colț, de pedepsit sau și mai rău de atât.

Și probabil că într-o bună zi tot ceea ce s-a adunat în străfundurile ființei, odată supus acestei inutile forme de disciplină răbufnește, explodează, iese la suprafață sub o formă dezordonată și patologică. Uneori, persoanele care s-au dovedit a avea cele mai mari devieri comportamentale și care au provocat cele mai mari scandaluri sunt acelea care cu ceva vreme în urmă erau cele mai *cadrate*, cele mai tradiționaliste, cele mai îndoctrinate și mai supuse regulilor.

Noi însă avem ceva mai bun de propus...

Să fie clar: ceea ce vă zic în rândurile de mai jos nu e neapărat ceva original! Poate că cineva se va gândi că în spatele acestor cuvinte s-ar afla o mentalitate *actualizată*, mai puțin străină de psihodinamică, sau lucruri de genul acesta... Nici vorbă de-așa ceva!

Trebuie amintit că această problemă poartă numele de *fariseism* și că ea constituie tema legăturii dintre Lege și Har ce străbate întreg Noul Testament, fiind una dintre principalele tematici regăsite în scrisorile Sfântului Pavel.

Nu este posibil să citim cu onestitate Noul Testament fără să nu ajungem în zona acestui argument.

Dacă Cristos a avut probleme cu cineva, nu a fost cu păcătoșii sau cu păgânii, ci cu cei obsedați de reguli. Oare aceasta înseamnă că Isus era împotriva regulilor? Nicidecum... înseamnă că înainte de a ajunge la bine trebuie să te naști din bine, iar faptul de a-l maimuțări nu folosește decât poate la cristalizarea propriei înstrăinări față de sine însuși.

În timp ce specialiștii în domeniul religios își propuneau *să-i facă* pe ceilalți drepți, Isus aducea renașterea din înalt, pentru că El era ceva mai mult decât *drept*, era *Fiul*.

Atât la bine, cât și la rău, orice act pe care-l săvârșim își are o sursă.

De sursa neagră a răului s-au ocupat, precum am spus-o deja, călugării creștini orientali. Și printre aceștia se înscrie și Evagrie Ponticul.

Celor care alegeau calea din pustiu după pilda lui Antonie cel Mare (251-357) le era clar ca lumina zilei că, în lupta lăuntrică, tot răul pornea... de la gânduri.

Și le-au dat numele grecesc de *logismoî*.

Iar acești călugări au început să înțeleagă cum anume funcționau ele, pricepând că asemenea gânduri rele erau o tulburare, adică faptul că ei ajungeau să lupte împotriva a ceva străin care le dădea târcoale și îi manipula.

Ulterior, acestora le-au dat numele de *demoni*.

Evagrie, care înainte de a se retrage în pustiu, a fost discipolul nici mai mult nici mai puțin decât al lui Vasile cel Mare și al lui Ioan Gură de Aur, odată devenit călugăr, a asimilat în înțelepciunea lui atât experiența altora, cât și a sa proprie, ajungând să clasifice opt tipuri de *logismoî*. Înțelepciunea creștinilor din Orient a fost iluminată de această subdiviziune a lui Evagrie.

Conținutul acestei înțelepciuni nu are nimic contradictoriu cu experiența noastră spirituală a catolicilor occidentali, ci, precum tocmai am văzut, merge la rădăcina provocării și, îmi permit s-o spun, îi dă o configurație mai solidă.

Deja de multă vreme ne-am dat seama că trebuie să primim cu recunoștință această înțelepciune a fraților noștri orientali.

Noi suntem ceva mai implicați în acțiune, ei sunt ceva mai interiori.

Noi tindem către bine, ei pornesc de la bine.

E nevoie de ambele lucruri!

Mi se pare important și adevărat ceea ce zice Crezul: Biserica e Una. Dumnezeu să-i binecuvânteze pe frații noștri orientali și să ne facă pe noi umili în a învăța ceea ce au ei să ne predea.

Prin urmare, călătoria noastră va consta pe de o parte din a conștientiza existența acestor impulsuri inegale, a celor opt gânduri rele sau spirite diabolice, dar aceasta nu va duce la tratarea exhaustivă a planului nostru, pentru că a ne mulțumi doar cu atât ar fi aproape inutil.

Vom căuta, de fapt, să nu rămânem prinși în capcana descrierii gândurilor care stau la rădăcina viciilor, fiindcă un asemenea gest ar echivala cu o simplă cronică neagră... Nu ne interesează neapărat o disecare a păcatului, cât mai degrabă o modalitate de a înțelege cum să ne eliberăm din ghearele păcatului.

Spre exemplu, în acest sens textul tipic al lui Evagrie Ponticul este *Antirrhethikós*, iar acolo interesul lui major este cum anume să-i răspundă ispitei pentru a purta ceea ce Sfântul Pavel numea *lupta cea bună*.⁴

⁴ Cf. 1Tim 1,18; 6,12; 2Tim 4,7.

Ceea ce ne împinge din spate nu este să facem o radiografie a temnicerului, demonul, ci să ne lăsăm conduși la viață de către Isus Cristos, eliberatorul.

În treacăt, și de fapt nici măcar atât, trebuie spus un lucru: e foarte greu, dacă suntem creștini și dacă citim Noul Testament, să nu avem de-a face cu existența diavolului; de fiecare dată când rostim Tatăl nostru, așa cum ne-a învățat însuși Isus, de cele mai multe ori ținem cont de ea, cerem să fim mântuiți de cel rău, dar răul în cazul acesta este înțeles ca o prezență personală. E important totuși să repetăm faptul că nu merită strădania de a căuta să aflăm cum anume este alcătuit demonul. Pentru aceasta e de ajuns să ne ținem cât mai aproape de regula că cu diavolul îți este mai bine să pierzi cât mai puțin timp.

Mă voi explica folosind o analogie: nu e atât de urgent să înțelegem firea unui hoț, cât mai degrabă să știm când va ajunge el să fure, pentru a nu cădea astfel în plasa lui.

Scopul nostru e acela de a trăi bine și de a ne îngriji de inima noastră, iar aceasta presupune a lupta împotriva gândurilor rele stârnite de către demon. Orice altceva e simplă curiozitate fără rost, dacă nu chiar periculoasă.

Dar pentru a putea începe trebuie să explicăm o serie de lucruri.

Trebuie să înțelegem mai bine tehnicile înșelăciunii și obiceiurile cele bune ale adevărului.

CÂMPUL DE LUPTĂ

*Diavolul se luptă cu Dumnezeu,
iar câmpul de luptă e inima omului.*

Feodor Dostoievski

Pentru a înțelege cum anume este alcătuit locul nevralgic al provocării noastre, trebuie să pornim de la o potențialitate extraordinară aflată în noi: Dumnezeu poate să vorbească inimii noastre.

Inima omului a fost creată pentru a dialoga cu Dumnezeu, ea este instrumentul lui de recepționare.

Dar oare cum vorbește Dumnezeu? Există mai mult de un singur răspuns la această întrebare, adică vreau să spun că Dumnezeu comunică cu noi în mai multe feluri, dar în ceea ce privește viața lăuntrică e nevoie să răspundem cu o afirmație care zice și totodată nu zice: *în adâncuri*.

Aceste *adâncuri* sunt și locurile de unde noi comunicăm cu El, precum o spune Psalmul:

Dintru adâncuri strig către tine, Doamne (Ps 130(129),1).

Practic vorbind, Spiritul Sfânt vizitează adâncurile noastre atunci când ne inspiră, ne mângâie, ne îndreaptă, ne îndeamnă, ne deschide mintea, ne iluminează, ne aduce aminte, ne pune în legătură și atâtea altele. Lucruri pe care noi le vom înțelege doar treptat.

Dar tot ceea ce Spiritul Sfânt ne dă, potrivit stilului lui Dumnezeu, oferă întotdeauna *într-un gest de libertate*; din acest motiv, omul poate să nu bage în seamă din neglijență mișcările profunde ale inimii lui și de multe ori poate să fie complet neatent la ele.

Numeroase persoane au impresia că Dumnezeu nu vorbește cu ele, dar chiar dacă cineva e la mii de mile depărtare de credință și nu caută s-o afle, Dumnezeu tot îl iubește și oferă inimii lui mișcări frumoase, ce-l direcționează către adevăr, către binele pe care-l poate săvârși, pentru a hrăni și a păstra lumina care se găsește în el.

Prin urmare, Dumnezeu acționează în inima omului într-o manieră respectuoasă prin intermediul binelui ce izvorăște dinlăuntru nostru, deschizând cărări constructive, pașnice, iubitoare, sau se folosește de darul contradicției dăruindu-ne o stare de neliniște sănătoasă, ce are tendința de a ne salva, motiv pentru care se poate întâmpla uneori ca să ne dăm seama dintr-odată, în sfârșit, de greșeala noastră.

Toate aceste daruri și multe altele reprezintă forme de conștientizare dăruite nouă de către Providență.

Pentru a le înțelege mai bine importanța, trebuie să spunem o serie de lucruri despre doctrina gândurilor la Evagrie Ponticul, amintind că ulterior el a fost în mod fericit deposedat de această învățătură de către numeroși maeștrii spirituali și că în mod sigur este un ghid în înțelegerea luptei interioare.

Faptul de a spune că *Dumnezeu vorbește în adâncurile noastre* ne lasă puțin suspendați într-un cadru generic. Să încercăm acum a ne orienta.

Evagrie subliniază un aspect fundamental: înlăuntru nostru nu vorbește numai Dumnezeu, ci trebuie să facem acolo o deosebire între mai multe tipuri de gânduri și sentimente. Urmând o formă de

distingere ce-și are punctul de plecare în Scripturi și care este tipică pentru epoca lui creștină, Evagrie deosebește trei tipuri de gânduri sau sentimente: cele *îngerești*, cele *omenești* și cele *diavolești*.

Iată cuvintele cu care se deschide cartea lui *Antirrhētikós*:

Din firea rațională, cea de sub cer, o parte luptă, o parte vine în ajutorul celei care luptă, iar o parte luptă cu cea care luptă, stărnind un aprig război împotriva ei. Cei care luptă sunt oamenii, cei care le vin în ajutor ca aliați sunt îngerii lui Dumnezeu, iar potrivnicii lor sunt demonii cei răi.¹

Faptul acesta nu are nimic ieșit din comun sau circumscris istoric: la mai bine de o mie de ani după el, Sfântul Ignățiu de Loyola, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, face aceeași deosebire în *Exercițiile* lui:

Presupun că în mine există trei feluri de gânduri, și anume, unul al meu propriu, care vine din libertatea și voința mea, și altele două care vin din afară, unul de la spiritul cel bun și celălalt de la spiritul cel rău (Exerciții Spirituale, 32).²

Ordinea este diferită, dar împărțirea în trei e aceeași.

Gândurile îngerești aruncă, de exemplu, lumină asupra finalității, a scopului, a țintei lucrurilor sau evenimentelor. Aceste gânduri vin dinspre eul profund, dinlăuntru, sunt intuiții care unifică realitatea și motivează înspre bine lucrurile pe care le facem și-l așază pe om pe calea vieții. Aceasta este lucrarea Spiritului Sfânt.

¹ Evagrie, *Antirrhētikós* 1, [*În luptă cu gândurile. Despre cele opt gânduri ale răutății și Replici împotriva lor*, trad. rom. diac Ioan I. Ică, Editura Deisis, Sibiu 2006, p. 217].

² Ignățiu de Loyola, *Istoria Pelerinului. Jurnalul mișcărilor lăuntrice. Exerciții spirituale*, Editura Polirom, Iași 2007, p. 197.

Apoi vin la rând gândurile omenești, acele gânduri simple pe care le scoate la iveală identitatea noastră, sunt lumea interioară normală a personalității noastre, a modului cum suntem făcuți și cum ne gândim propria libertate. Aceștia suntem noi.

Și, în sfârșit, mai există gândurile diavolești, având deseori tendința de a lua culoare emoțională sau pasională, dar și forma unei raționalități reci și individualiste, adesea aflată în strânsă legătură cu reprezentări mentale ipotetice; încărcătura emoțională a unor astfel de gânduri, potrivit Părinților din pustiu precum Evagrie, e în mod normal îndreptată spre *posesie*. Ele vin de la *dușmanul firii omenești*, cum îl numește Sfântul Ignațiu.

Repetăm cele două trăsături ale lor: în vreme ce gândurile îngerești ținesc puternic spre scopul lucrurilor, sau spre acel ceva unde ne duc lucrurile, gândurile diavolești ne țin lipiți de tema posesiei, a faptului de a apuca, de a lua, de a avea.

Francisc de Assisi, de exemplu, la începutul luptei lui interioare a înțeles că, în fapt, calea libertății începea de la eliberarea de posesie, adică de la sărăcie. La Francisc însă sărăcia nu înseamnă pauperitate, ci libertate față de lucruri, condiție necesară pentru a putea iubi.

Gândurile diavolești tind în general spre ***o relație cu realul centrată pe ego***; chiar dacă eu cred că am parte de o gândire obiectivă, tind să văd lucrurile în funcție de persoana mea, eu sunt centrul a tot ceea ce mi se întâmplă și mă îngrijorez pentru tot ceea ce ține de mine însumi.

Până și binele poate ajunge să fie săvârșit doar pentru a ne hrăni propria imagine, pentru a supraviețui golului propriu, pentru a ne spune că existăm, iar nu din iubire.

Vom vedea mai bine, ceva mai încolo, că forța fundamentală a gândurilor diavolești o constituie frica, chiar dacă faptul acesta nu

e foarte evident, ba chiar aproape deloc evident. Ele se manifestă de cele mai multe ori sub forma unor chestiuni legate de supraviețuire și ne dau târcoale strecurându-se ușor în noi.

Stilul lor variază de la *absolutizări* la *banalizări*, uneori dramatizând lucrurile, alteori subevaluându-le. Procedând în felul acesta ele ne descentrează, ne abat de la simplitate și de la umila percepție a lucrurilor, provocând supra-lecturi sau distrageri.

Acestora li se opun gândurile cărora Evagrie le dă numele de îngerești, acelea potrivit Spiritului, care *propun* fără a impune, sunt ***lineare***, limpezi, precum o spune profetul Isaia:

*Cărarea celui drept este dreaptă;
Tu, Cel drept, nivelezi calea celui drept. (Is 26,7)*

Cărarea launtrică a gândurilor îngerești e astfel făcută încât le face pe acestea ușor de înțeles, iar dacă cineva ne cere socoteală despre ce anume ne-au spus ele, nu e nevoie de prea multe cuvinte pentru a le explica rostul. Atunci când e nevoie de prea multe – sau dacă ajungem în situația aceea de a zice *asta o pot înțelege doar eu* – lucrul nu se mai potrivește dintr-un motiv foarte simplu: Spiritul Sfânt este iubire, iar iubirea, prin natura ei, este comunicare, mai mult chiar e culmea comunicării.

Spiritul Sfânt, care este iubire, e ***simplic***, nu ezoteric, ocult, alambicat, întortocheat, ci solar, neted, liniar. Nu mizează pe teamă, ci pe bine, iar dacă trebuie să-ți dea un sfat ori să-ți atragă atenția o face nu *din teama de*, ci *din iubirea de* a proteja un bine, de a păzi viața.

Spiritul Sfânt este ***constructiv***, nu șovăie în a te îndrepta, ori în a te sfătui să renunți, ori să faci niște sacrificii, dar întotdeauna cu scopul de a te elibera și de a relua posesia asupra demnității tale, deci pentru a te întări.

Iar aceasta fără a absolutiza sau a banaliza nimic, ci adesea doar *resetându-ți* prioritățile și ajutându-te să regăsești ordinea lucrurilor pentru a te concentra pe ceea ce contează cu adevărat.

Pentru moment, ne sunt de ajuns aceste simple indicații, iar ceea ce, de la bun început, ne este de folos e să remarcăm faptul că în conștiința noastră se sedimentează treptat gândurile omenești, în vreme ce apar în ea razele de lumină ale gândurilor îngerești și rămășițele înșelătoare ale gândurilor diavolești.

Trebuie însă făcută aici o deosebire ulterioară, căci nu de puține ori avem obiceiul de a amesteca diferite planuri în felul cum ne percepem pe noi înșine.

Ni se poate întâmpla să luăm decizii confundând planurile ființei noastre, schimbând, de exemplu, o stare sufletească cu un fapt obiectiv, sau altele asemenea.

Să căutăm acum a clarifica acest argument prin conștientizarea unei provocări enorme, cu inerentele ei greutăți. Numai harul dumnezeiesc ne poate scoate din această confuzie în care cădem.

Trebuie să ținem cont de structura omului, potrivit unei viziuni larg răspândite printre creștinii din primele secole. Este vorba despre o viziune ce are de-a face atât cu antropologia lumii grecești de atunci, cât și cu viziunea biblică despre om pe care o vom aminti acum pe scurt.

Să pornim de la Sfântul Pavel cel care, încheindu-și scrisoarea întâi către Tesaloniceni (una din cele mai vechi scrieri din întreg Noul Testament), ne spune în treacăt un lucru extrem de important:

Însuși Dumnezeuul păcii să vă sfințească în mod desăvârșit și ființa voastră întreagă: spiritul, sufletul și trupul, să se păstreze fără prihană pentru venirea Domnului nostru Isus Cristos. (1Tes 5,23)

Cu alte cuvinte, *întreaga* persoană umană este alcătuită din trei părți: *spirit, suflet și trup*, în greacă *pnéuma, psyché și sóma*.

Acestea sunt ca trei cercuri concentrice pornind dinspre exterior spre interior.

Voi încerca să fiu cât mai simplu cu putință: noi suntem alcătuiți din trei părți, sau mai bine spus din trei aspecte, dar suntem întotdeauna un singur lucru.

Cel dintâi aspect ține de sensibilitate, legată de trup, care e foarte prețioasă și reprezintă unica interfață cu realitatea concretă, fiind răspântia dintre noi și lume. Este partea somatică și cuprinde cinci simțuri, întreaga lume a trupului nostru și a legilor sale de funcționare.

Cel de-al doilea aspect ține în întregime de lumea dinamicii noastre psihologice, conștiente și inconștiente.

Dacă aspectul vizibil al omului constituie dimensiunea lui *somatică*, prin acțiunea pe care o întreprinde el face dovada existenței aspectului *psihic*. Din punct de vedere al antropologiei moderne ne oprim aici, adică la faptul că persoana umană ar fi alcătuită exclusiv din trup și din suflet, dar o astfel de viziune e incompletă și reductivă, dat fiind faptul că cele două dimensiuni, somatică și psihică, sunt întretesute de mecanicități. Nu întâmplător Freud, ca un bun pozitivist ce era, pentru descrierea proceselor psihice a negat existența libertății, reducând totul la un model teoretizabil de dinamică psihică îndeajuns de bine stabilizat pentru a ne putea pune la muncă.³

Chiar dacă a fost contestat imediat până și de către discipolii săi, Freud și-a supus ipoteza la o inegalabilă și genială corecție, păstrând-o

³ Pentru negarea libertății de către Freud, poate fi citit articolul lui A. Lambertino, *Freud e la teoria psicoanalitica della libertà (Freud și teoria psihanalitică a libertății)*, în *Rivista di Filosofia Neo-Scolastica*, ed. Vita e Pensiero – Pubblicazioni dell'Università Cattolica del Sacro Cuore, vol. 77, n. 3 (iulie-septembrie 1985), pp. 411-438.

mai apoi ca atare. Procesele acestei *psyché* (în care se înțelege și existența sub-conștientului) sunt predominant de ordin mecanic, precum cele somatice. Dar ele nu conțin totalitatea persoanei.

Deși nu este disponibilă imediat – spre deosebire de trup și de *psyché* – există totuși și o dimensiune ulterioară, tainică și personală, originală, irepetabilă și nicidecum mecanică: *pneuma*, spiritul omului.

Repetăm: nu este vorba despre trei părți distincte, ci despre trei aspecte intrinseci unității unei persoane.

Deconectarea celor trei părți corespunde cu proasta dispoziție și cu nefericirea, în timp ce organicitatea celor trei dimensiuni corespunde cu echilibrul sănătos și autentic.

Multă lume crede că trupul se află în luptă cu mintea și mintea cu trupul. Dar și mai multă lume nu are nici cel mai mic contact cu propriul spirit, decât poate doar așa întâmplător. În Scripturi spiritul mai poartă și numele de *inimă*, dar din nefericire termenul acesta e un pic ambiguu, dat fiind faptul că de multe ori cuvântul inimă se folosește pentru a indica sentimentele, în vreme ce acestea, de fapt, fac parte din zona psychei. Atunci când folosim cuvântul inimă într-un asemenea context – și trebuie să-l folosim pentru a ne putea exprima – facem referire la inimă ca la centrul autentic – ca atunci când spunem *că merge la inimă (= miezul) discursului*, fără a înțelege însă prin inimă partea emoțională, ci partea centrală și substanțială a ceea ce spunem.

Mergând mai departe cu simplificarea pe care o întreprindem (și care, pe bună dreptate, îi va face pe puritani să strâmbe din nas), rezultă că din zona trupului provin în principal **percepțiile**, întrucât simțurile și sensibilitatea sunt factori perceptivi de ordin somatic. Indiferent ce fel de date ajung la *psyché* într-un fel, poate chiar și de la distanță, ele vin de la cele cinci simțuri.

În *psyché* pot fi găsite, la modul schematic, **gândurile**, cu amprentă rațională, și **sentimentele**, în mod special cele legate de relații. Cu alte cuvinte: datele primite de către cele cinci simțuri apar în *psyché* ca obiecte mentale, rânduite rațional, dar tot în aceeași *psyché* se maturizează și sentimentele care sunt reacțiile la gânduri, adică la obiectele mentale. Sper să nu fiu prea alambicat, dar totuși, repet, simplific foarte mult lucrurile... chiar dacă la modul aplatizant, însă cele ce v-am spus sunt adevărate și, cel puțin parțial, sunt chiar ușor utilizabile.

Oricum ar fi situația, *psyché* este rafinată, complicată, multiformă și... dinamică; în ea, unei reacții îi corespunde o reacție egală și contrarie – repet faptul că Freud și cei care-i acceptă teoria nu doar aceasta, ci și altele, nu se înșală, ba dimpotrivă chiar.

Dar în *pneuma* ce anume se petrece?

Să revenim la ceea ce am spus la început: acest *pneuma* e totuna cu cele *adâncuri* despre care vorbeam.

Există în noi o dimensiune spirituală care implică un contact cu invizibilul. Este partea invizibilă din noi, profundă și, precum am spus-o, inaccesibilă imediat.

Meșteșugul ispititorului va fi de a ne ține departe de acel eu profund, de *pneuma*, de spirit, de partea aceea tainică din om.

Simțurile mele sunt reglate de automatismele lor, cu sistemul lor de percepții și cu limitele lor, dar cu toate acestea lumea mea psihologică, plasată între raționalism și sentiment, are o mecanică a ei, pentru că eu sunt făcut, caracterizat, extins sau atrofiat în funcție de propria mea istorie psihologică și am parte de propensiuni și de temeri legate de această istorie; dar uite totuși că în mine există un *eu* mai profund.